

Het buitenlands beleid van Barack Obama

| Erik Faucompret |

Nu Barack Obama een serieuze kans maakt om president van de VS te worden, is het interessant om zijn ideeën over buitenlandse politiek te kennen. In een artikel in het gezaghebbende tijdschrift *Foreign Affairs* houdt hij een pleidooi voor een nieuw Amerikaans leiderschap. De VS zijn volgens Obama nog altijd het machtigste land ter wereld. Dat is maar goed ook, want Amerika houdt voor de mensheid een grote belofte in: het heeft een historische taak te vervullen. De toekomstige president moet kunnen rekenen op de steun van de Amerikaanse publieke opinie. Alleen in dat geval zullen de VS 'het kwade verslaan en het goede laten triomferen'. In de rest van het artikel komt Obama minder hoogdravend over. Dan spreekt hij meer als een realist dan als een idealist. In deze bijdrage besteed ik aandacht aan een aantal van deze punten.

Oorlog in Irak

Het betreft hier het belangrijkste buitenlandse thema dat de Amerikaanse gemoederen beroert. Obama is van in het begin een overtuigd tegenstander van deze oorlog.

De gevolgen ervan zijn volgens hem desastreus.

- Vierduizend Amerikaanse soldaten zijn gesneuveld en twintigduizend gewond.
- Twee miljoen Iraki zijn naar het buitenland gevlucht en evenveel zijn vluchteling in eigen land.
- De oorlog heeft al een triljoen dollar gekost; geld dat Bush jr. in eigen land beter had besteed aan universele gezondheidszorg, dege-

lijk onderwijs, veiligheid, ontwikkeling van alternatieve energiebronnen.

- De binnenlandse veiligheid van de VS is bedreigd omdat er te weinig troepen beschikbaar zijn.
- De oorlog heeft de Amerikaanse natie verdeeld in twee ideologische kampen.
- De VS kunnen zich niet concentreren op de echte uitdagingen van de 21ste eeuw: nucleaire proliferatie, klimaatverandering, genocide en onderontwikkeling.
- De diplomatieke positie van de VS in de wereld is verzwakt en hun morele leiderschap is aangetast omwille van Guantanamo en Abu Graib.

“

Wellicht zal Obama als president minder geobsedeerd zijn door de 'war on terror' dan zijn voorganger.

Aan welke oplossingen denkt Obama dan om uit het Iraakse moeras te geraken?

- Alle honderdvestigduizend gevechtstroepen moeten zo snel mogelijk weg uit Irak.
- Hij wil druk uitoefenen op de Iraki om tot een constitutioneel akkoord te komen.
- Hij wil dat Irak en al zijn buurlanden, inclusief Syrië en Iran, een globaal pact afsluiten.
- Ook wil hij een hulpfonds creëren in samenwerking met de Europese en Aziatische bondgenoten, de VN en de buurlanden om de vluchtelingen te helpen terugkeren naar Irak.
- Ten slotte pleit hij voor een nieuw regionaal veiligheidssysteem in de Golf, met de VS als spil.

Obama weet het probleem zeer goed te formuleren. Maar de oplossingen die hij aanreikt zijn niet zo nieuw. Hij wil dat Sjiïeten, Soennieten en Koerden een akkoord bereiken over een nieuwe grondwet. Tijdens de voorbije jaren heeft Bush jr. zich (tevergeefs) ingespannen voor zo'n akkoord van nationale verzoening. Obama onderschat de haat en diepe afkeer die leeft onder de drie etnische groepen. Even vaag zijn z'n plannen voor het globaal pact dat de grenzen van Irak zou moeten beschermen en de buurlanden zou moeten beletten in te grijpen in de binnenlandse aangelegenheden van Irak. In de internationale betrekkingen wordt een machtsvacuüm altijd opgevuld. Landen als Saoedi-Arabië, Turkije, Syrië en Iran zien in Irak mogelijkheden om hun eigen invloedssfeer in het Midden-Oosten uit te breiden. Het is zeker positief dat Obama zonder voorafgaande voorwaarden wil onderhandelen met de leiders van Syrië en Iran¹, maar het is zeer de vraag of deze landen zullen

“

Iran is maar een van de vele landen die kernwapens willen hebben. Obama vindt de nucleaire non-prolifерatie de belangrijkste uitdaging van de 21ste eeuw.

opteren voor een ander beleid als er een nieuwe president in het Witte Huis zit.

Strijd tegen het terrorisme

Wellicht zal Obama als president minder geobsedeerd zijn door de 'war on terror' dan zijn voorganger. Maar de aanslagen van 11 september hebben in de VS zoveel indruk gemaakt dat de Amerikaanse publieke opinie vooralsnog in de ban blijft van die 'oorlog'. Daar moet Obama noodgedwongen rekening mee houden. Hij zegt hard te zullen toeslaan wanneer terroristen de vitale belangen van de VS bedreigen. De uitschakeling van al-Qaeda blijft een prioriteit – zeker wanneer terroristen bij nieuwe aanslagen massavernietigingswapens zouden gebruiken. Obama wil zich vooral concentreren op Afghanistan. Daar dreigen de Taliban opnieuw aan de macht te komen. Bovendien heeft de Veiligheidsraad operatie 'Enduring Freedom' expliciet toegestaan. De VS mogen niet langer Pakistan ontzien: ze moeten militaire basissen van al-Qaeda bombarderen in dat land, ook zonder goedkeuring van de regering.

Obama geeft echter nog een andere dimensie aan de strijd tegen het terrorisme. Het is belangrijk dat de VS de economische ontwikkeling van de arme landen in Afrika en Azië stimuleren. Dan valt de rekruteringsbasis voor de terroristen vanzelf weg. Alleszins rechtvaardig.

digd de oorlog tegen terroristen niet dat de Amerikaanse overheid de burgerrechten in de VS beknot of dat ze buitenlandse verdachten zonder proces opsluit. Obama wil het morele leiderschap van de VS herstellen: folterpraktijken zijn uit den boze en burgerlijke vrijheden primeren boven alles. Ook wil hij dat de VS zich houden aan alle internationale mensenrechtenverdragen die ze hebben bekrachtigd. (Maar hij laat zich niet uit over bijvoorbeeld het Internationaal Strafhof. Hij weet heel goed dat de Senaat dit verdrag weigerde te bekrachtigen.)

Iran en nucleaire proliferatie

Voor Obama vormt Iran de grootste bedreiging voor de veiligheid van Israël. 'Iran daagt uit. Het wil kernraketten bouwen, steunt het internationaal terrorisme en bedreigt Israël met vernietiging! Hoe wil hij Iran aanpakken? Rechtstreekse militaire interventie - zoals door sommigen bepleit - is uitgesloten. Ook hier wil hij harde diplomatieke actie en zware druk. Obama is niet gelukkig met de uitbesteding van de onderhandelingen met Iran aan de Europese bondgenoten. De VS moeten zelf rechtstreeks met Iran bilaterale akkoorden sluiten. Als Teheran niet toegeeft, wil Obama het regime isoleren zodat het Iraanse volk duidelijk ziet welke gevolgen het beleid van zijn leiders heeft. Deze tactiek verschilt niet zo heel veel van die van Bush jr. Obama gaat voorbij aan twee elementen. Ten eerste, het verleden leert dat de ayatollahs niet wakker liggen van de reactie van hun volk. Daarvoor is hun machtspositie te stevig. Ten tweede, opdat

“

In tegenstelling tot Bush jr. neemt Obama de waarschuwingen van wetenschappers m.b.t. klimaatverandering zeer ernstig.

sancties effectief zouden zijn, moet de Veiligheidsraad ze uitvaardigen. En dáár hanteren Rusland en China hun vetorecht om Iran te helpen. De sancties die tot nog toe werden afgekondigd zijn dan ook veeleer symbolisch van aard.

Iran is maar een van de vele landen die kernwapens willen hebben. Obama vindt de nucleaire non-proliferatie de belangrijkste uitdaging van de 21ste eeuw. Na de Koude Oorlog is de internationale situatie gevaarlijker geworden. In dit verband reikt Obama enkele originele denkspistes aan.

- Intensievere samenwerking met Rusland in het kader van het 'Samenwerkingsprogramma ter vermindering van de nucleaire dreiging'.
- Coöperatie op velerlei domeinen met Rusland als geprivilegieerde partner: 'Wij hebben belang bij een democratisch en economisch welvarend Rusland. Zulke programma's zijn bovendien in ons nationaal belang en ze verhogen onze veiligheid'.
- Samenwerking binnen de VN om te komen tot een algeheel kernwapenverbod. Als de VS niet willen dat andere landen nucleaire wapens produceren, moeten ze zelf het goede voorbeeld geven en beginnen met het Algeheel Kernstopverdrag te ondertekenen.
- Het probleem van de nucleaire proliferatie is te belangrijk om het alleen door de president te laten behandelen; dus moet er samenwerking zijn tussen Congres en

administratie, tussen politici, militairen en diplomaten, tussen republikeinen en democraten.

Zijn de bedoelingen van Obama hier lovenswaardig, het is wel de vraag of het Congres hem wil volgen. Poetins binnenlands en buitenlandse beleid heeft hem weinig geliefd gemaakt in de VS en voor de financiering van elk samenwerkingsprogramma met Rusland heeft Obama de steun van het Congres nodig. Hetzelfde geldt voor het Algeheel Kernstopverdrag. Dat is al een keer verworpen door de Senaat en is heel onpopulair in de VS.

Strijd tegen opwarming aarde en zuiniger energieverbruik

Er zijn nog andere problemen die de VS niet alleen kunnen oplossen, maar een multilaterale aanpak vereisen. In tegenstelling tot Bush jr. neemt Obama de waarschuwingen van wetenschappers m.b.t. de klimaatverandering zeer ernstig. 'Gedurende de jongste decennia hebben talrijke wetenschappers onze aandacht gevestigd op de opwarming van de aarde. Helaas hebben slechts weinigen gehoor gegeven aan hun waarschuwingen.' Obama zegt niet dat de VS het Kyoto-protocol - zeer onpopulair in het Congres en bij Amerikaanse ondernemers - hadden moeten bekrachtigen; wel dat Bush jr. meer diplomatieke inspanningen aan de dag had moeten leggen om China en India aan boord te halen en zo een beter verdrag te sluiten.

Obama wil dat de VS hun afhankelijkheid van ruwe aardolie verminderen: petrodollars financieren het internationaal terrorisme dat de VS

“

Obama wil dat de VS hun afhankelijkheid van ruwe aardolie verminderen: petrodollars financieren het internationaal terrorisme dat de VS bedreigt.

bedreigt. Daarom wil hij dat in 2025 de Amerikaanse invoer van ruwe aardolie verminderd met 7,5 miljoen vaten per dag, een hoeveelheid die groter is dan de verwachte invoer uit het Midden-Oosten. Obama schuwt enige grootspraak niet als hij het onderzoek naar de rationalisering van het energieverbruik vergelijkt met het Manhattan Project of de landing op de maan. Hij citeert de na te volgen voorbeelden van Japan, dat energiezuinige auto's afzet op de Amerikaanse markt, en van Brazilië, dat met biobrandstoffen zijn energieafhankelijkheid gevoelig heeft verkleind. Obama staat een marktconforme benadering voor die wordt toegepast door de Europese Unie en die kan rekenen op de steun van de senatoren John McCain (!) en Joe Lieberman. Bush jr. krijgt van Obama het verwijt dat hij het onderzoek naar de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen onvoldoende heeft gefinancierd. Dat kon ook niet anders: hij zit in de greep van de grote oliemaatschappijen die hun winsten niet willen zien opdrogen. Hij behartigt de belangen van Saoedi-Arabië en ziet niet in dat de tijd van het koningshuis bijna voorbij is. Deze opvattingen zijn origineel: Obama maakt zich zeker niet populair bij de Arabische landen en de machtige Amerikaanse aardolie-lobby.

Geen onbeperkte vrijhandel

In de regel zijn de democraten van nature meer protectionistisch dan de republikeinen.

Uit Obama's schaarse toespraken over dit onderwerp onthouden we het volgende.

- De VS bezitten de goederen, diensten en vaardigheden om met elk land ter wereld te kunnen concurreren, maar ze moeten zich in onderhandelingen hard opstellen.
- Handelsakkoorden dienen niet alleen te beantwoorden aan de behoeften van ondernemingen, maar ook aan die van de werkende bevolking: 'Ze moeten niet alleen Wall Street, maar ook Main Street bevoordelen!'
- De VS horen andere landen strenge standaarden op te leggen op het vlak van arbeid, milieu en veiligheid als die landen producten willen afzetten op de Amerikaanse markt.
- De Wereldhandelsorganisatie moet de belangen van de VS beschermen: export-subsidies en niet-tarifaire belemmeringen horen te verdwijnen.
- De VS moeten de kleine landbouwers steunen in plaats van de megaconcerns; arbeiders die hun job verliezen als gevolg van de globalisatie moeten steun krijgen van de overheid.
- Het NAFTA-akkoord met Mexico en Canada en het CAFTA-akkoord met de Centraal-Amerikaanse landen moeten de belangen van de Amerikaanse arbeiders weerspiegelen.
- Als de VS handelsakkoorden afsluiten met andere landen, moeten ze aandacht hebben voor de mensenrechten in die landen.
- De Amerikaanse consumenten moeten zich realiseren dat ze door inländse producten te kopen Amerikaanse jobs beschermen.

- Amerikaanse ondernemers die in de VS investeren en het buitenland links laten liggen, dienen van de overheid steun te krijgen.

Afrika en China

Gezien zijn afkomst heeft Obama een bijzondere affiniteit met Afrika. Als Afro-Amerikaan met een Keniaanse vader is hij gevoelig voor de armoede en de oorlogen die het zwarte continent verscheuren. Tijdens een vijftiendaagse reis in 2006 bezocht hij Zuid-Afrika, Kenia, Kongo, Djibouti en Darfur. Als senator ontwierp hij de wet die aan Kongo 52 miljoen dollar bijstand gaf. Ook zorgde hij er voor dat de vredesmissie van de Afrikaanse Unie in dat land 20 miljoen dollar kreeg. In de *Washington Post* schrijft Obama samen met senator Sam Brownback een open brief waarin hij het beleid van Bush jr. ten aanzien van Darfur zwaar op de korrel neemt. De implosie van zwakke Afrikaanse staten bedreigt de veiligheid van de VS. Toch wil Obama geen rechtstreekse militaire interventie in Afrikaanse conflictgebieden overwegen. Men moet veel eerder preventief te werk gaan. 'Kinderen in Soedan, Zimbabwe en Kenia moeten gelijke kansen krijgen zodat ze geweld en chaos afzweren'. Obama wil tegen 2012 het ontwikkelingsbudget van de VS verdubbelen. Als tegenprestatie moeten de ontwikkelingslanden de mensenrechten eerbiedigen en verantwoordelijk hoe ze de verstrekte hulp hebben gebruikt. Ze moeten vooral investeren in opleiding. Ook wil hij de schuld van de armste landen verminderen en de handels- en ontwikkelingspolitiek beter coördineren met de bondgenoten. De VS moeten dringend hun positie in Afrika verstevigen en de invloed van China daar tegenwerken.

Obama verwijt Bush jr. te weinig aandacht te hebben besteed aan China, dat op korte tijd een economische grootmacht is geworden. China is geen vijand voor Obama, maar een concurrent. In onderhandelingen met China moeten de VS het been stijf houden als het gaat om fundamentele kwesties zoals Taiwan. De VS moeten zich flexibel opstellen als het gaat om aangelegenheden van gemeenschappelijk belang. China moet zijn arbeiders behoorlijk betalen, mensenrechten eerbiedigen, toegang van Amerikaanse goederen tot de Chinese markt waarborgen en contracten met het Amerikaanse bedrijfsleven volledig naleven. De VS moeten echter ook hun eigen huis in orde brengen en streven naar een overschot op de handelsbalans. Dan zal China het moeilijker krijgen om te investeren in de VS. Gezien het gewicht van de Chinese economie moeten de VS evenwel een handelsoorlog met China vermijden.

Besluit

Ter afronding van dit artikel, enkele voorlopige conclusies.

1. Obama belooft 'frisse ideeën' en verandering, maar zijn ideeën over buitenlands beleid zijn nog vrij vaag. Hij bezit weinig diplomatieke ervaring en verkent weinig nieuw terrein. Wel stelt hij pertinente vragen en zet hij zekerheden op de helling. Obama's grootste wapen is zijn afkomst en zijn charismatische persoonlijkheid die de buitenwereld aanspreekt. Zoals John F. Kennedy in de jaren zestig is Obama jong, dynamisch, intelligent, knap en belooft hij politieke verandering. Net als Kennedy groeit hij op in een minder voor de hand liggende omgeving. Een kleurling met een Afrikaanse vader die door zijn moeder wordt

“

Obama's grootste wapen is zijn afkomst en zijn charismatische persoonlijkheid die de buitenwereld aanspreekt.

opgevoed in Indonesië en Hawaï, die leerling is aan een moslimschool, die nadien studeert aan Amerikaanse universiteiten en die het totaal onverwacht schopt tot senator van de VS.

2. Niettegenstaande Bush jr. het tegendeel voorspelde, is hij een zeer polariserende president geworden, zowel op het vlak van buitenlandse als van binnenlandse politiek. Bush laat zijn opvolger een diep verdeelde samenleving na en een land dat gehaat wordt in de buitenwereld. Daar wil Obama wat aan doen. Hij wil de Amerikanen achter zich krijgen door een ethisch geïnspireerd buitenlands beleid te voeren. Hij wil de kloof in de Amerikaanse samenleving dichten door het imago van de VS in de wereld te herstellen. De Amerikanen moeten opnieuw eensgezind trots worden op hun land en de buitenwereld moet weer opkijken naar de VS.

3. Als er al sprake kan zijn van een Obamadoctrine over buitenlands beleid, dan lijken volgende contouren zich af te tekenen:

- de internationale betrekkingen zijn complex: een simpele opdeling tussen goed en kwaad is onmogelijk;
- de VS moeten weer een zelfbewuste militaire, economische en culturele supermacht worden;
- de VS moeten hun positie als supermacht in de buitenwereld krachtig verdedigen met 'agressieve diplomatie' die een wig kan drijven tussen extremisten;
- de VS moeten zo snel mogelijk de oorlog in Irak beëindigen;

- de VS moeten het vertrouwen van de Europese en Aziatische bondgenoten terugwinnen;
- de VS moeten krachtig het internationaal terrorisme blijven bestrijden;
- de VS moeten in samenwerking met de rest van de wereld de grote problemen van de 21ste eeuw aanpakken: verspreiding van kernwapens, klimaatverandering, onderontwikkeling...

Literatuur

- 'Barack Obama's plan: nuclear weapons'; <http://www.barackobama.com/issues/foreignpolicy/#nucl>.
- Obama, Barack, 'Remarks of senator Barack Obama about America's nuclear non-proliferation policy', 26.05.2005; <http://usforeignpolicy.about.com/>.
- Obama, Barack, 'Energy independence and the safety of our planet', 03.04.2006; <http://usforeignpolicy.about.com/>.
- Obama, Barack, 'Renewing American Leadership', in *Foreign Affairs*, juli/augustus 2007; <http://www.foreignaffairs.org/20070701faessay86401/>.
- 'On the issues. Every political leader on every issue. Barack Obama on foreign policy', 28.07.2008; http://www.ontheissues.org/2008/Barack_Obama_Foreign_Policy.htm.
- 'Remarks of senator Obama: the war we need to win', 01.08.2007; http://www.barackobama.com/2007/08/01/remarks_of_senator_obama_the_w_1.php.

Erik Faucompret,

doctor in de toegepaste economische wetenschappen, is hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen (faculteit TEW). Hij doceert ondermeer 'Internationale betrekkingen' en 'Internationaal en Europees recht'. Zijn onderzoek spitst zich toe op internationale conflicten en de Europese politieke integratie.

(1) Op 23 juli 2007 verklaart Obama zich bereid de presidenten van Iran, Syrië, Venezuela, Noord-Korea en Cuba te ontmoeten. Daarmee neemt hij een positie in die radicaal afwijkt van die van het democratische establishment en van de andere presidentskandidaten. Hij is die positie consequent blijven verdedigen. In dat verband citeert hij graag J.F. Kennedy: 'We moeten niet onderhandelen omdat we bang zijn, maar we mogen niet bang zijn om te onderhandelen'.